

NORMOTVORNÝ, APLIKAČNÝ A INTERPRETAČNÝ VÝZNAM ZÁKLADNÝCH ZÁSAD TRESTNÉHO PRÁVA HMOTNÉHO

THE NORM CREATING, APPLICATION AND INTERPRE- TATION MEANING OF FUNDAMENTAL PRINCIPLES OF SUBSTANTIVE CRIMINAL LAW

Simona Ferenčíková, Ján Mihaľov, Mária Voľanská
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta

ABSTRAKT

Autori sa v článku zamerali na analýzu základných zásad trestného práva hmotného, na ktorých je vybudovaná koncepcia trestnej zodpovednosti a systému trestnoprávných sankcií. Predmetné zásady diferencovali do dvoch základných skupín. Prvú skupinu tvoria zásady spoločne označované ako zásady trestnej zodpovednosti, ku ktorým autori zaradili zásadu zodpovednosti len za zavinené protiprávne konanie, zásadu zodpovednosti fyzickej osoby, zásadu nullum crimen sine lege a zásadu ne bis in idem. Druhú skupinu tvoria zásady spoločne označované ako zásady trestania, ku ktorým autori zaradili zásadu nulla poena sine lege, zásadu humanity trestania, zásadu primeranosti trestu k spáchanému trestnému činu, zásadu individualizácie trestu, zásadu nezlučiteľnosti určitých druhov trestov a zásadu personalizácie trestov. Charakterizovaním podstaty jednotlivých zásad autori poukázali na ich poznávací, aplikačný, interpretačný a normotvorný význam.

ABSTRACT

The authors of the article, they focused on the analysis of the fundamental principles of substantive criminal law, in which is built the concept of criminal liability and the system criminal penalties. These principles have been differentiated into two basic groups. The first group consists of the principles collectively signified as the principles of criminal responsibility, to which they have included the principle of responsibility only in the meaning of culpable illegal activities, the principle of natural persons responsibility, the principle of nullum crimen sine lege and the principle of ne bis in idem. The second group consists of the principles collectively signified as the punishing principles, to which they have included the principle of nulla poena sine lege principle of humanity punishment, the principle of proportionality for the offenses that have been committed, the principle of individualization, the principle of incompatibility of certain penalties and the principle of personalization. Characterized by nature of the principles, the authors have pointed on their cognitive, application, interpretative and a legislative importance.

I. ÚVOD

Základné zásady trestného práva tak hmotného, ako aj procesného, sú zakotvené v zákone najvyššej právnej sily, v Ústave Slovenskej republiky publikovanej pod číslom 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov (ďalej len „Ústava Slovenskej republiky“), z čoho možno vyvodiť záver, že práve zakotvením zásad v ústavnoprávnej rovine, medzinárodnoprávnu a európsku rovinu nevynímajúc, sa akcentuje význam týchto zásad pre zabezpečenie spravodlivosti v právnom štáte. Za použitia historickej, deskriptívnej, analytickej, syntetickej

aj komparatívnej metódy sa autori článku pokúšia poukázať na zásadný význam základných zásad trestného práva hmotného tak v teoretickej, ako aj v aplikačnej rovine.

II. ZÁKLADNÉ ZÁSADY TRESTNÉHO PRÁVA HMOTNÉHO A ICH VÝZNAM

Základné zásady trestného práva sú určité právne princípy, vedúce idey, na ktorých je založené trestné právo hmotné. Tvoria základ, na ktorom je postavená koncepcia trestnej zodpovednosti a systém trestných sankcií, určujú šírku a koncepciu trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov. Tieto zásady sú výsledkom, resp. prejavom trestnej politiky spoločenskej formácie, právno-politického a právno-filozofického prístupu k trestnému právu. Na rozdiel od Trestného poriadku, ktorý základné zásady trestného konania vypočítava na jednom mieste v ustanovení § 2, Trestný zákon základné zásady trestného práva výslovne nedefinuje ani ich neuvádza v koncentrovanej podobe. Základné zásady trestného práva sa však premietajú v obsahu jednotlivých ustanovení a inštitútov Trestného zákona.¹

Možno konštatovať, že zásadný význam základných zásad trestného práva hmotného spočíva v štyroch diferencovaných rovinách, a to v rovine poznávacej, interpretačnej, aplikačnej a normotvornej.

Poznávací význam základných zásad trestného práva hmotného súvisí so skutočnosťou, že základné zásady trestného práva tvoria základ trestného práva hmotného. Poznávací význam základných zásad umožňuje pochopiť zmysel, podstatu, ciele, funkcie trestného práva ako celku, ale aj jeho jednotlivých inštitútov. Umožňuje taktiež poznať a pochopiť ciele, ktoré majú byť dosahované aplikáciou trestnoprávnych noriem.

Interpretačný význam základných zásad trestného práva hmotného spočíva v tom, že tieto zásady sú interpretačným vodítkom pri výklade Trestného zákona a jeho jednotlivých inštitútov. Zo základných zásad je potrebné vychádzať najmä pri výklade sporných otázok. Výklad jednotlivých zásad musí smerovať k naplneniu účelu Trestného zákona.

Aplikačný význam základných zásad trestného práva hmotného spočíva podobne ako v prípade interpretačného významu v skutočnosti, že základné zásady slúžia ako určité vodítko alebo smernice pre aplikáciu noriem trestného práva na konkrétnu trestnú vec, postup a riešenie konkrétnych sporných otázok trestného práva hmotného.

Normotvorný význam základných zásad trestného práva hmotného spočíva v požiadavke, aby Trestný zákon bol založený na určitých jednotných princípoch, na jednotnom systéme, ktorý je založený na základných zásadách trestného práva a aby jednotlivé novoprijímané inštitúty z týchto zásad vychádzali a rešpektovali ich.²

III. ZÁKLADNÉ ZÁSADY TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI

Pokiaľ ide o základné zásady trestnej zodpovednosti, slovenské trestné právo hmotné vychádza predovšetkým z týchto hlavných zásad: a) zásada zodpovednosti len za zavinené protiprávne konanie, b) zásada zodpovednosti fyzickej osoby, c) zásada *nullum crimen sine lege*, d) zásada *ne bis in idem*.

Ad a) Zásada zodpovednosti len za zavinené protiprávne konanie

Zásada zodpovednosti len za zavinené protiprávne konanie označovaná aj ako zásada zodpovednosti za vinu znamená zavinené naplnenie všetkých znakov objektívnej stránky, objektu

¹ IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-099-4. s. 25- 26.

² K poznávaciemu, interpretačnému, aplikačnému a normotvornému významu pozri aj JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, a.s.- Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005. ISBN 80-7201-533-8. s. 23- 24.

a subjektu skutkovej podstaty trestného činu, pričom zavinenie ako znak subjektívnej stránky je akýmsi zastrešujúcim prostriedkom – integruje totiž znaky všetkých ostatných stránok, resp. prvkov trestného činu.³ V tejto súvislosti sa zvykne hovoriť aj o subjektívnej zodpovednosti za spáchaný trestný čin, ktorá je v protiklade k zodpovednosti objektívnej. Zavinenie možno definovať ako vnútorný, psychický vzťah človeka k určitým skutočnostiam, ktoré zkladajú trestný čin, či už vytvorených páchatelom alebo objektívne existujúcim bez jeho pričinenia⁴, resp. ako vnútorný psychický vzťah páchatel'a k porušeniu alebo ohrozeniu záujmu chráneného Trestným zákonom, vyvolanému spôsobom uvedeným v Trestnom zákone⁵. Vzhľadom na vyššie uvedené je potrebné skonštatovať, že zavinenie je podmienkou trestnej zodpovednosti. Platný Trestný zákon rozlišuje dve formy zavinenia, a to zavinenie úmyselné v ustanovení § 15 a nedbanlivostné v ustanovení § 16. Podľa formy zavinenia možno následne rozlišovať aj dve základné skupiny trestných činov, a to trestné činy úmyselné a nedbanlivostné.

Zásada zodpovednosti za zavinené protiprávne konanie je v platnom Trestnom zákone zakotvená predovšetkým v ustanovení § 17 v spojení s vyššie uvedenými ustanoveniami § 15 a ustanovením § 16 Tr. zák.. Pokiaľ ide o zavinenie k okolnostiam podmieňujúcim použitie vyššej trestnej sadzby (k tzv. obzvlášť priťažujúcim okolnostiam, resp. k tzv. kvalifikačným znakom) nemožno opomenúť ani ustanovenie § 18 Tr. zák..

V zmysle ustanovenia § 17 Tr. zák. na trestnosť činu treba úmyselné zavinenie, pokiaľ Trestný zákon vyslovene neustanovuje, že postačí aj zavinenie z nedbanlivosti. Pri nedbanlivostných trestných činoch teda musí byť v skutkovej podstate trestného činu explicitne uvedená nedbanlivostná forma zavinenia. Uvedené interpretačné pravidlo však možno použiť iba vo vzťahu k znakom základných skutkových podstat. Vo všeobecnosti však možno konštatovať, že skutkové podstaty trestných činov sú z hľadiska zavinenia koncipované na zásade úmyselného zavinenia. Toto ustanovenie sa vo všeobecnosti považuje za významné interpretačné pravidlo, z ktorého možno nepochybné vyvodit' pojmový znak trestného činu, a to zavinenie, ktorý nie je v novej odbornej literatúre explicitne uvádzaný medzi pojmovými znakmi trestného činu.

Samostatným prejavom zásady zodpovednosti za zavinenie je pričítanie len zavinených okolností priťažujúcich, poľahčujúcich a podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby.⁶ Všeobecne priťažujúce okolnosti sú taxatívne uvedené v ustanovení § 37 Tr. zák.. Ak nie sú zákonným znakom trestného činu, spolu s poľahčujúcimi okolnosťami, ktoré sú taxatívne uvedené v ustanovení § 36 Tr. zák., majú význam pri určovaní druhu trestu a jeho výmery, keďže v zmysle ustanovenia § 38 ods. 2 Tr. zák. ich (aritmetický) pomer a miera ich závažnosti (stupeň, či intenzita) determinujú výber druhu trestu a jeho konkrétnu výmeru. Okolnosť, ktorá podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby je obsiahnutá v osobitnej časti Trestného zákona v kvalifikovaných skutkových podstatách, a to buď v podobe ťažšieho následku, alebo inej skutočnosti.⁷

Zásada zodpovednosti za vinu bola do roku 1990 porušovaná predovšetkým veľmi úzkym vymedzením ustanovenia § 13 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. o nutnej obrane, ako aj kvalifikovaním niektorých skutkov, ktoré bolo možné kvalifikovať ako typické priestupky alebo

³ KRATOCHVÍL, V. a kol.: Trestní právo hmotné - část obecná a zvláštní (úvod do studia). Brno: MU, 1991. s. 11.

⁴ NOVOTNÝ, O. – DOLENSKÝ, A. – JELÍNEK, J. – VANDUCHOVÁ, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část. Praha: CODEX, 1992.

⁵ Podobne aj M. ČIČ, ktorý zavinenie definuje ako vnútorný psychický vzťah páchatel'a k podstatným zložkám trestného činu, ktorý sa vzťahuje na porušenie alebo ohrozenie záujmu chráneného Trestným zákonom spôsobom uvedeným v tomto zákone – pozri ČIČ, M. a kol.: Československé trestné právo. 1. diel. Bratislava: OBZOR, 1983. s. 102.

⁶ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, a.s.- Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005. ISBN 80-7201-533-8. s. 31.

⁷ BURDA, E. - ČENTEŠ, J. - KOLESÁR, J. - ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná část. Komentár. I. diel. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0. s. 125.

občianskoprávne delikty, ako trestné činy. K porušovaniu predmetnej zásady dochádzalo aj zakotvením trestnej zodpovednosti osôb, ktoré spáchali trestný čin v stave nepríčetnosti, do ktorého sa priviedli, hoci aj z nedbanlivosti, pod vplyvom návykovej látky v ustanovení § 12 ods. 2 Trestného zákona č. 140/1961 Zb..⁸ V rozpore so zásadou zodpovednosti za vinu boli do roku 1990 aj ustanovenie § 41 a ustanovenie § 42 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. upravujúce problematiku obzvlášť nebezpečných recidivistov, vina ktorých bola odvodzovaná predovšetkým od ich životného štýlu a spôsobu života. Tresty ukladané obzvlášť nebezpečným recidivistom neboli úmerné škode spôsobenej trestným činom, ktorý spáchali, čím došlo k výraznému porušeniu zásady proporcionality trestu a takýto trest nemohol byť v žiadnom prípade považovaný za spravodlivý.⁹

Ad b) Zásada zodpovednosti fyzickej osoby

Jedným zo základných pilierov trestného práva je v každej demokratickej spoločnosti zásada trestnej zodpovednosti fyzických osôb za spáchanie trestného činu, z ktorej vyplýva, že trest za trestný čin môže byť uložený len páchatelovi, ktorému bolo jeho spáchanie v trestnom konaní preukázané. Trestné právo v právnom štáte individualizuje zodpovednosť za ľudské konanie, nepozná teda kolektívnu zodpovednosť za spáchanie trestného činu ani kolektívny trest. Preto môže byť páchatelom len príčetná fyzická osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dosiahla vek štrnásť rokov (resp. pri trestnom čine sexuálneho zneužívania 15 rokov). Pod pojmom príčetnosť rozumieme spôsobilosť byť páchatelom trestného činu, pokiaľ táto závisí na duševných schopnostiach páchatel'a. Príčetnosť je podmienená schopnosťou páchatel'a trestného činu chápať význam svojho činu pre spoločnosť a ovládať svoje konanie, pretože by nebolo spravodlivé ani účelné trestať trestnoprávnou sankciou osobu, ktorá pre duševnú chorobu túto schopnosť nemá.¹⁰

Čo sa týka veku, v praxi existujú k tejto problematike dva rôzne prístupy. Prvý prístupne stanovuje zákonnú vekovú hranicu trestnej zodpovednosti a ponechal by posúdenie zrelosti páchatel'a príslušným orgánom. V tomto prípade by ale hrozilo nebezpečenstvo nerovnakého zaobchádzania s obvinenými. Druhý prístup zakotvuje vekovú hranicu priamo v zákone a je používaný vo väčšine krajín sveta.

V rámci trestnej zodpovednosti je potrebné obsahovo odlíšiť a vymedziť dva pojmy, a to trestnú zodpovednosť absolútnu, ktorá je charakterizovaná pevnou dolnou vekovou hranicou určujúcou trestnú zodpovednosť bez ohľadu na vyspelosť jedinca a trestnú zodpovednosť relatívnu, podmienenú, ktorá je v súvislosti s vekom chápaná ako podmienená spôsobilosť jedinca byť trestaný. To znamená mentálnu a psychickú vyspelosť jedinca chápať význam a dôsledky svojho konania a ovládať svoje konanie. Avšak aj pri relatívnej trestnej zodpovednosti zákonodarca vždy stanovuje minimálnu dolnú vekovú hranicu ako predpoklad pre to, aby mohlo byť vôbec skúmané, či sú splnené ďalšie podmienky k vyvodu trestnej zodpovednosti voči konkrétnej osobe.

Z hľadiska veku páchatel'a je potrebné uviesť, že Trestný zákon rozlišuje niekoľko kategórií osôb. Podľa ustanovenia § 94 ods.1 Tr. zák. osoba, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rok a neprekročila osemnásť rok svojho veku, sa považuje za mladistvú. U mladistvých je osobitným spôsobom upravená ich trestná zodpovednosť a trestné stíhanie, a to konkrétne v štvrtjej hlave Trestného zákona pod názvom „Osobitné ustanovenia o stíhaní

⁸ K zrušeniu uvedeného ustanovenia § 12 ods. 2 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. došlo zákonom č. 557/1991 Zb.- poznámka autora.

⁹ MADLIAK, J. – MIHALOV, J. – ŠTEFÁNKOVÁ, S.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 456 s. ISBN 978-80-7097-825-2. s. 40.

¹⁰ MADLIAK, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2006. ISBN 80-7097-644-6. s.133.

mladistvých¹¹ a v tretej časti, druhom diely siedmej hlavy Trestného poriadku v rámci osobitného konania proti mladistvým¹², ako aj v rámci výkonu ochrannnej výchovy v štvrtej časti, druhom diely druhej hlavy¹³. Dovršením osemnásteho roku veku sa osoba stáva plne trestne zodpovednou. Trestný zákon však pozná aj osobu blízku veku mladistvých, ktorou sa rozumie osoba, ktorá dovŕšila osemnásť rok svojho veku a neprekročila dvadsaťjeden rok svojho veku, ako aj osobu vyššieho veku, teda osobu staršiu ako šesťdesiat rokov. Význam rozlišovania týchto vekových kategórií spočíva v tom, že ak trestný čin spáchala osoba vo vyššom veku alebo osoba vo veku blízkom veku mladistvých a táto skutočnosť mala vplyv na jej rozumovú alebo vôľovú vyspelosť, pôjde v danom prípade o poľahčujúcu okolnosť v zmysle § 36 písm. d) Tr. zák..

V súvislosti s trestnou zodpovednosťou fyzickej osoby je potrebné spomenúť aj trestnú (ne)zodpovednosť právnických osôb. Trestná zodpovednosť právnických osôb je inštitútom, ktorý zavádza do právnych poriadkov možnosť postihovať protiprávne konanie páchané právnickými osobami. Rozporupnosť tohto inštitútu je možné pozorovať z viacerých aspektov. Tým prvým, a zároveň aj najzávažnejším aspektom, je rozpor medzi individuálnou a kolektívnou zodpovednosťou. Právna teória nenašla doposiaľ jednoznačnú odpoveď, či je právnická osoba spôsobilá byť subjektom trestného činu, teda či má právnická osoba rovnaké právne postavenie ako fyzická osoba, ktorá podľa slovenského Trestného zákona je páchatelom trestného činu ako jediná možná osoba. Druhým aspektom ktorý predstavuje rozporupnosť tohto inštitútu je fakt, aký model trestnej zodpovednosti právnických osôb by mal byť ten správny. V tomto aspekte sa už našiel spoločný konsenzus o potrebe efektívneho postihovania protiprávnej činnosti právnických osôb. Problematickým však ostáva výber z možností, ktoré právna teória ponúka. V zásade pre kontinentálny typ právnej kultúry platí rozdelenie zodpovednosti právnických osôb do troch hlavných modelov Prvým modelom je pravá trestná zodpovednosť právnických osôb, čo znamená, že úprava trestnej zodpovednosti je obsiahnutá priamo buď v Trestnom zákone (Francúzsko, Holandsko, Dánsko, Fínsko a iné štáty), alebo v osobitných zákonoch o trestnej zodpovednosti právnických osôb (Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Rakúsko a iné štáty). Právnickým osobám sú ukladané trestné sankcie v trestnom konaní. Konkrétna úprava sa pochopiteľne líši, pokiaľ ide o vymedzenie okruhu právnických osôb podliehajúcich trestnoprávnym sankciám, pokiaľ ide o rozsah kriminalizácie, možnosti sankcionovania i zvláštnosti konania proti nim.¹⁴ Druhým modelom je nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb, čo znamená, že právna úprava umožňuje právnickým osobám uložiť trestnoprávne sankcie, presnejšie povedané kvázi trestnoprávne sankcie, aj napriek tomu, že trestná zodpovednosť právnických osôb výslovne v Trestnom zákone upravená nie je. Tieto sankcie sa taktiež nenazývajú trestami. Ako príklad býva uvádzaná španielska právna úprava¹⁵ Tretím modelom je administratívno-právne riešenie zodpovednosti právnických osôb, čo znamená iný spôsob regulácie protiprávnej činnosti právnických osôb, ktoré spĺňajú kritéria, aby právnickým osobám boli ukladané účinné, primerané a odstrašujúce sankcie v zmysle medzinárodných záväzkov a odporúčaní.¹⁶ Príkladom môže byť nemecká právna úprava.¹⁷

Uvedené tri modely zodpovednosti právnických osôb sa od seba navzájom odlišujú. Odlišnosť je predovšetkým v ponímaní celej problematiky. Prvé dva modely sú súčasťou úpravy,

¹¹ Ustanovenia § 94 až § 121 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

¹² Ustanovenia § 336 až 347 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

¹³ Ustanovenia § 449 až 453 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok.

¹⁴ ZEDER, F.: Die Strafbarkeit von Juristischen Personen in Europa: Ein Überblick. In: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89447-15-2. s. 33.

¹⁵ GARDIOLA LAGO, M., Jesús: Responsabilidad penal de las personas jurídicas alcance del art. 129 de Código Penal. Valencia, 2004 alebo Adan Nieto, M.: Responsabilidad penal de las personas jurídicas, Editor: Iustel. Portal Derecho, s.a, 2008. s. 129.

¹⁶ JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde Praha, 2007. s. 22.

¹⁷ pozri PRÁŠKOVÁ, H.: Správní trestání právnických osob v Německu. IN: Trestněprávní revue, 2007, č.9.

ktorá je obsiahnutá v trestnom práve, kým tretia možnosť je náplňou správneho práva. Odlišnosť je zrejmá, a tu sa dostávame k tretiemu aspektu rozporuplnosti tohto inštitútu v existujúcom sankčnom aparáte. V každom prípade, existencia niektorého z modelov zodpovednosti právnických osôb by mala zodpovedať politickej vôli efektívne postihovať protiprávne konanie právnických osôb. Uvedené možnosti postihovania právnických osôb za ich protiprávnu činnosť umožňujú odlišné spôsoby sankcionovania. V prípade pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb sú právnické osoby sankcionované prostredníctvom trestov v trestnoprávnom zmysle. Pri nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb je sankcionovanie zverené kvázi trestnoprávnym sankciám (napr. ochranné opatrenia v prípade slovenskej právnej úpravy alebo „*cosequencias accesorias – vedľajšie dôsledky*“ v španielskej právnej úprave).¹⁸ Nie je teda možné hovoriť o trestoch, tak ako v prípade pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Napokon tretí model, ktorý nie je súčasťou úpravy trestného práva, preferuje sankcionovanie právnických osôb prostredníctvom administratívnoprávnych sankcií.¹⁹ Akýkoľvek spôsob sankcionovania protiprávnej činnosti právnických osôb by mal predstavovať efektívny sankčný aparát, ktorý bude vedieť zaručiť zníženie kriminality páchanej zo strany právnických osôb.

Jedným z najpodstatnejších dôvodov, prečo bola problematika trestnej zodpovednosti právnických osôb tak dlho prijímaná do slovenského právneho poriadku, bol práve rozkol medzi individuálnou a kolektívnou zodpovednosťou za zavinenie. Na začiatku už bolo načrtnuté, že slovenské trestné právo neponúka možnosť kolektívnej formy zavinenia. Tak ako je uvedené v ustanovení § 19 ods. 2 Tr. zák. páchatelom trestného činu môže byť fyzická osoba. Pre značnú časť teoretikov uvedená definícia nezastáva jednoznačný názor, že páchatelom trestného činu je výlučne fyzická osoba. Preferujú preto, aby bolo do textu zákona doplnené slovo „iba“ a vyhlo by sa tak všetkým špekuláciám o možnostiach existencie kolektívnej zodpovednosti. Druhá časť teoretikov vidí v danom ustanovení existujúcu možnosť zavedenia aj kolektívnej zodpovednosti. Obligatívnym znakom subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu je zavinenie. Ide o komponent, ktorý podmieňuje trestnú zodpovednosť. Slovenské trestné právo uplatňuje princíp zodpovednosti za zavinenie. Platí zásada, že bez zavinenia niet trestného činu ani trestu, nejde teda o trestnú zodpovednosť. Zavinením je zároveň vyjadrená individuálna trestná zodpovednosť, keďže každý zodpovedná zásadne iba za to, čo svojím konaním zaviniť.²⁰ Zavinenie je pojmom, ktorý je možné definovať ako vnútorný psychický vzťah páchatel'a k objektívnym znakom trestného činu, ku ktorým zaraďujeme konanie, následok a *nexus causalis* (príčinný vzťah). Pre množstvo teoretikov je teda existencia trestnej zodpovednosti právnických osôb v slovenskom právnom poriadku vylúčená a nie je prípustná, nakoľko zavinenie predstavuje psychický vzťah páchatel'a k objektívnym znakom trestného činu a právnická osoba, ako „umelá“ osoba vytvorená zákonom alebo na základe zákona nedisponuje vôľovou zložkou.²¹ Je teda vylúčená deliktuálna spôsobilosť právnickej osoby. Druhým závažným dôvodom prečo je trestná zodpovednosť právnických osôb odmietaná je aj zásada personaly trestu. V súlade s touto zásadou, trest by mal postihnúť výlučne len osobu, teda páchatel'a trestného činu, ktorý bol právoplatne odsúdený za konkrétny trestný čin. Existuje totiž obava, že ak by bol v prípade existencie trestnej zodpovednosti právnických osôb v slovenskom právnom poriadku právnickej osobe za jej protiprávne konanie uložený trest, dôsledky jeho výkonu by mali faktický dopad na iné osoby, napríklad na zamestnancov právnickej osoby. Bola by tak zjavne porušená zásada personaly trestu.

¹⁸ pozri Código Penal, Ley organica 10/1995, DE 23 DE noviembre.

¹⁹ POTASCH, P. et al.: Správne delikty a správne trestanie v stredoeurópskom právnom priestore – súčasnosť a vízie. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2010. ISBN 978-80-89447-35-0. s.208.

²⁰ IVOR, J. a kol: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie, Bratislava: Iura Edition, 2010. ISBN 978-80-8078-309-9. s. 123.

²¹ POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávných deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011. ISBN 978-80-89447-53-4204. s. 248.

Konkrétne prvý návrh z roku 2004 presadzoval prijatie pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, navrhovalo sa teda vytvorenie kolektívnej zodpovednosti, kde by právnická osoba mohla byť páchatelom trestného činu, okrem prípadu, ak by páchatelom bol špeciálny, resp. konkrétny subjekt. V takomto prípade by bola možnosť právnickej osoby stať sa páchatelom absolútne vylúčená, nakoľko by nedisponovala požadovanou spôsobilosťou, postavením alebo vlastnosťou. Návrh však nebol prijatý najmä z dôvodu rozporu medzi individuálnou a kolektívnou zodpovednosťou, ako aj z dôvodu zásady personality trestu. V roku 2005 bol predstavený nový návrh, ktorý sa od predošlého odlišoval len zúžením rozsahu kriminality. Právnická osoba sa oproti predošlému návrhu mohla dopustiť menšieho okruhu trestných činov. Ani tento návrh však nebol prijatý. V roku 2006 boli predstavené dva návrhy, ktoré boli identické. Opäť sa navrhovalo zaviesť právu trestnú zodpovednosť právnických osôb. Návrh však nenašiel dostatočnú podporu, aby prešiel úspešne celým legislatívnym procesom. Rok 2008 priniesol podstatnú zmenu. Po prvý krát bola v návrhu presadená nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb, ktorá nezavádzala kolektívnu zodpovednosť. Navrhovaná právna úprava preferovala cestu sankcionovania právnických osôb v konaní vedenom proti fyzickej osobe, ktorá musela byť k právnickej osobe v určitom vzťahu. Sankčný aparát bol pozmenený. Oproti ostatným návrhom, kde bolo právnickej osobe možné uložiť vymedzené druhy trestov, v návrhu z roku 2008 sa navrhovalo uložiť ako právny následok protiprávnej činnosti ochranné opatrenie, konkrétne zhabanie určenej výšky finančných prostriedkov a zhabanie majetku. Návrh však nebol prijatý a teda k zavedeniu nepravaj trestnej zodpovednosti do slovenského právneho poriadku nedošlo.

V roku 2010 bol predstavený návrh, ktorý vyústil v prijatie zákona č. 224/2010 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon. Uvedený zákon z veľkej časti kopíroval predošlý návrh z roku 2008. Bola teda zavedená nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb, riešenie ktorým sa nezavádzala kolektívna zodpovednosť, a ktorým sa zavádzal sankčný aparát v podobe kvázi trestnoprávných sankcií (ochranných opatrení) zhabania peňažnej čiastky a zhabania majetku. Slovenská republika sa teda vydala cestou nepravaj trestnej zodpovednosti právnických osôb a sankcionovania právnických osôb prostredníctvom kvázi trestnoprávných sankcií (ochranných opatrení). Sumarizovať efektivitu slovenskej úpravy je momentálne dosť ťažké, nakoľko úprava je účinná od 1. septembra 2010. Od účinnosti zákona nebola úprava v praxi použitá. V pomeroch Slovenskej republiky ostáva otvoreným problémom neuplatňovanie ustanovení § 83a a § 83b Tr. zák.. Zároveň sa presadzuje názor prijatia modelu pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, tak ako je tomu v Českej republike a vo väčšine krajín Európy. Rovnako aj sankčný aparát v porovnaní s krajinou ako Španielske kráľovstvo, ktorej úpravou sa Slovenská republika inšpirovala, je nedostačujúci. Španielske kráľovstvo má širší sankčný aparát ako Slovenská republika. Španielsky trestný kódex umožňuje ako právny následok uložiť kvázi trestnoprávnu sankciu uzavretie podniku, prevádzok, pobočiek, definitívne alebo na určitý čas; rozpustenie spoločnosti, asociácie alebo združenia; zrušenie všetkých aktivít spoločnosti; zákaz do budúcnosti realizovať aktivity, finančné operácie alebo obchody, ktorých výkon súvisí so spáchaným trestným činom; zásah alebo intervencia do spoločnosti s cieľom ochrániť zamestnancov a veriteľov.

Odporúča sa teda rozšíriť sankčný aparát, ktorý by bol efektívnym nástrojom postihovania protiprávnej činnosti právnických osôb. V Slovenskej republike je však prvoradá najst' dôvody neuplatňovania existujúcej právnej úpravy. Povedať, že úprava nie je dostačujúca, alebo že úprava je obsolventná, nie je uspokojivé. Slovenská republika prijímala úpravu trestnej zodpovednosti právnických osôb pomerne dlho. Nie je teda možné povedať, že nebol daný priestor na diskusiu a nebol daný priestor na prijatie takej úpravy, ktorá by bola skutočne v praxi aj použitá. Ako už bolo uvedené, počas rokov kedy dochádzalo k prijatiu trestnej zodpovednosti právnických osôb, bol presadzovaný model pravej ako aj nepravaj trestnej zodpovednosti právnických osôb. Limitovať sa na splnenie si medzinárodných záväzkov je nešťastným

riešením. Absentuje tu vôľa reálne postihovať právnické osoby za ich protiprávnu činnosť. Aj v Slovenskej republike existujú prípady, kedy by bolo možné trestnú zodpovednosť právnických osôb použiť a kde by teda boli uložené existujúce sankcie ako právny následok trestných činov právnických osôb. Otázne ostáva či sa dočkáme dňa, kedy bude úprava aplikovaná, alebo sa budeme na existujúcu úpravu „pozerať“ a čakať či dôjde k jej aplikácii, alebo či dôjde k zmene na iný model zodpovednosti právnických osôb.

Ad c) Zásada „*nullum crimen sine lege*“

Osvietenská zásada „*nullum crimen sine lege*“, teda zásada žiadneho trestného činu bez zákona je jednou z ťažiskových zásad trestného práva a svoje zakotvenie našla v Ústave Slovenskej republiky (čl. 49), v Listine základných práv a slobôd (čl. 39)²², ako aj v celom rade medzinárodnoprávných dokumentov upravujúcich otázku ľudských práv, ako napríklad Všeobecná deklarácia ľudských práv (čl. 11 ods. 2), Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (čl. 15)²³, Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (čl. 17)²⁴. Možno ju považovať za kardinálnu zásadu determinujúcu zákonnosť trestného práva.

Zásadu „*nullum crimen sine lege*“ je potrebné chápať v štyroch rovinách. Ide o štyri atribúty, ktoré uvedenú zásadu konkretizujú. K týmto štyrom atribútom sa niekedy pripája požiadavka, aby trestnoprávne predpisy boli aplikované výhradne nezávislými súdmi a aby ich aplikácia bola voči všetkým občanom rovnaká.²⁵

Prvým významným atribútom je požiadavka zákonnej formy trestnoprávnej normy, tzv. „*nullum crimen sine lege scripta*“. Prameňom trestného práva môže byť len právo obsiahnuté v zákonoch, prípadne v medzinárodných zmluvách, ktoré sú prameňom slovenského trestného práva. Prameňom trestného práva teda nemôže byť právo nepísané, právna obyčaj, ale ani súdne rozhodnutie. Podmienky trestnej zodpovednosti musia byť stanovené v zákone.²⁶ Ani podzákonný právny predpis (vykonávací predpis) sa nepovažuje za priamy prameň trestného práva, nepovažuje sa za prameň trestnej zodpovednosti. Túto požiadavku možno v podstate formulovať taktiež ako zákaz, konkrétne zákaz obyčajového či nepísaného práva.²⁷

Druhým významným atribútom je požiadavka určitosti trestnoprávnej normy, tzv. „*nullum crimen sine lege certa*“. Konanie trestným právom zakázané (v prípade omisívnych trestných činov prikázané) musí byť vyjadrené v trestnoprávnej norme jasne, presne, zrozumiteľne, dostatočne určito a podrobne, aby konajúci nemal pochybnosti o tom, kedy a za akých podmienok sa jeho konanie stáva trestne postihnuteľným. Túto požiadavku možno v podstate formulovať ako zákaz neurčitosti.

S požiadavkou určitosti trestnoprávnej normy súvisí aj požiadavka, resp. zásada, aby jednotlivé kategórie súdne trestných deliktov boli náležite vymedzené a navzájom presne odlíšené. V podmienkach Slovenskej republiky sa diferencujú dve kategórie súdne trestných deliktov. V ustanovení § 9 Tr. zák. je zakotvená tzv. bipartícia trestných činov, podľa ktorej rozlišujeme trestné činy na prečiny a zločiny. Tieto sú definované a navzájom odlíšené v ustanoveniach § 10 Tr. zák. (prečin) a § 11 Tr. zák. (zločin). Nejde o samoučelné delenie trestných činov. Takéto delenie umožňuje presnejšie vyjadrenie ich rôznej závažnosti

²² Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky.

²³ Vyhláška Ministerstva zahraničných vecí č. 120/1976 Zb.

²⁴ Oznámenie Federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.

²⁵ K tomu pozri aj JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, a.s. - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005. ISBN 80-7201-533-8. s. 25-28.

²⁶ MADLIAK, J. – MIHALOV, J. – ŠTEFANKOVÁ, S.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 456 s. ISBN 978-80-7097-825-2. s. 41.

²⁷ Bližšie NOVOTNÝ, O. - VANDUCHOVÁ, M. a kol.: Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007. 556 s. ISBN 978-80-7357-258-7. s. 50.

a škodlivosti, lepšie eviduje štruktúru dokumentovanej kriminality, podiel závažných trestných činov a ich pomer k menej závažnej kriminalite.²⁸

Základným rozlišovacím kritériom prečinov a zločinov je ich typová závažnosť vyjadrená nepriamo cez subjektívnu stránku trestného činu, teda formu zavinenia, keďže všetky nedbanlivostné trestné činy sú prečinnými (bez ohľadu na trestné sadzby), pričom v prípade úmyselnej formy zavinenia u prečinov aj zločinov je jediným rozlišovacím kritériom horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody. Z uvedených ustanovení § 10 a § 11 Tr. zák. možno vo všeobecnosti vyvodiť kategóriu trestného činu, a preto nemusia jednotlivé skutkové podstaty trestných činov definované v osobitnej časti Trestného zákona obsahovať upresnenie, či ide o prečin alebo zločin, prípadne obzvlášť závažný zločin ako subkategóriu zločinu.

Zároveň s uvedeným súvisí aj požiadavka, aby aj trestnoprávne delikty boli dostatočne odlíšené od deliktov správnoprávnych (priestupkov). Právna úprava musí byť natoľko určitá, aby zabráňovala účelovému alebo dokonca subjektivistickému výkladu či aplikácii. Podľa platnej právnej úpravy je v prípade trestnoprávnych deliktov zachovaný tzv. materiálny korektív v podobe závažnosti prečinu. Kritéria posudzovania závažnosti sú exaktne uvedené v ustanovení § 10 ods. 2 Tr. zák.. Práve toto ustanovenie sa považuje za zásadný rozlišovací prvok prečinov a priestupkov. V zmysle ustanovenia § 8 Tr. zák., kde je definovaná základná kategória trestného práva hmotného, je trestný čin protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v (Trestnom) zákone, ak (Trestný) zákon neustanovuje inak. No a práve v ustanoveniach § 10 ods. 2 a § 95 ods. 2 Trestný zákon inak ustanovuje, keďže skutok, ktorý formálne vykazuje znaky trestného činu, vzhľadom na nepatrnú alebo malú závažnosť, možno kvalifikovať ako priestupok, teda delikt správnoprávny.

Napriek vyššie nastolenej požiadavke určitosti trestnoprávnej normy sa zákonodarca v niektorých prípadoch (v prípade blanketových noriem) nemôže vyhnúť odkazom na mimotrestnoprávne predpisy, kedy formulácia konkrétnej trestnoprávnej normy vyznieva všeobecnejšie, do istej miery abstraktne a neurčito, a tým navonok vyznieva ako porušenie požadovanej určitosti, najmä pri trestných činoch proti životnému prostrediu (napr. trestný čin neoprávneného nakladania s odpadmi v ustanovení § 302 Tr. zák. „kto nakladá s odpadmi v malom rozsahu v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi...“).

Zásadu spočívajúcu v požiadavke určitosti trestnoprávnej normy je nepochybne potrebné uplatniť aj v prípade tvorby normatívnej úpravy systému trestov a ochranných opatrení, čo akcentuje normotvorný význam zásady „*nullum crimen sine lege certa*“. Ako najvhodnejšie sa z hľadiska naplnenia predmetnej požiadavky javia relatívne určité sankcie, kedy je určený nielen druh trestu, ale aj trestné sadzby (horná a dolná hranica trestnej sadzby), v medziach ktorých súd pri rozhodovaní konkrétnej trestnej veci, pri rešpektovaní zásad pre uloženie trestu, najmä zásady individualizácie trestu, rozhodne o konkrétnej výmere trestu. Možno konštatovať, že platný Trestný zákon uvedenú požiadavku striktné rešpektuje, čo možno badať najmä v tom, že v osobitnej časti Trestného zákona sú uvedené trestné sadzby trestu odňatia slobody pre každý trestný čin (či už v základnej alebo v kvalifikovanej skutkovej podstate).

Tretím významným atribútom je požiadavka zákazu analógie v neprospech páchatel'a, tzv. „*nullum crimen sine lege stricta*“. Analogia legis, ako aj analógia iuris sú v našom trestnom práve hmotnom neprípustné, ak by ich použitie viedlo k zhoršeniu postavenia páchatel'a trestného činu alebo inému zhoršeniu postavenia páchatel'a z trestnoprávneho hľadiska. Podmienky trestnej zodpovednosti a podmienky ukladania sankcií nemožno rozširovať cestou analógie. Analógiou nesmú byť vytvárané nové skutkové podstaty trestných činov (ale ani nové druhy trestnoprávnych sankcií), keďže týmto by sa jednak rozširovala možnosť trestnoprávneho postihu, ale zároveň by došlo k porušeniu zásady „*nullum crimen sine lege scripta*“.

²⁸ SAMÁŠ, O. - STIFFEL, H. - TOMAN, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-078-1. s. 29.

Príkladom dovolenej analógie, ktorá zužuje trestnú represiu, je analogické posudzovanie zániku trestnosti účasti podľa podmienok zániku trestnosti prípravy na zločin a pokusu trestného činu²⁹. Ustanovenie o zániku trestnosti účasti totiž v našom Trestnom zákone absentuje, čo však nemožno v žiadnom prípade považovať za nedostatok právnej úpravy, ktorý by bolo potrebné odstrániť cestou legislatívnu, pretože v tom prípade by sme potlačili aplikačný význam zásad. Záverom možno konštatovať, že trestné právo hmotné musí obsahovať uzavretý katalóg trestných činov a uzavretý katalóg trestov a ochranných opatrení a je teda zakázaná analógia pri riešení otázok osobitnej aj všeobecnej časti, pokiaľ by bola v neprospech páchatel'a (*in malam partem*). Analógia v prospech páchatel'a (*in bonam partem*) je prípustná.³⁰ Zákonný katalóg trestných činov musí obsahovať nielen výpočet všetkých trestných činov podľa ich názvov, avšak aj ich dostatočne určité, jasné a presné definície a zákonný katalóg trestov musí zahŕňať nielen všetky druhy trestov, ale aj dostatočne určité vodítka pre výber druhu trestu a jeho výmery.³¹

Štvrtým významným atribútom je požiadavka zákazu retroaktivity v neprospech páchatel'a, tzv. „*nullum crimen sine lege praevia*“. Zákaz retroaktivity vyplýva z čl. 50 ods. 6 Ústavy Slovenskej republiky, z čl. 40 ods. 6 Listiny základných práv a slobôd, z čl. 11 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, z čl. 7 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, z čl. 15 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach a z čl. 22 Rímskeho štatútu medzinárodného trestného súdu³².

V zmysle vyššie uvedenej zásady je zakázané spätné pôsobenie Trestného zákona, ktorý zhoršuje postavenie páchatel'a. Na posudzovanie trestnosti spáchaného činu sa použije Trestný zákon účinný v čase spáchania trestného činu. Z obsahu zákazu retroaktivity vyplýva, že podmienky trestnosti musia byť stanovené pred spáchaním trestného činu, a to z toho dôvodu, aby bolo možné zaručiť právnu istotu občanov; prípustná je však výnimka ako prelomenie zásady zákazu retroaktivity v prípade, že sa jedná o zmenu, ktorá je na prospech páchatel'a (napríklad ak trestný čin podľa novšieho Trestného zákona už nie je trestným činom), ako to je zakotvené v ustanovení § 2 ods. 1 Tr. zák.. Z uvedeného teda možno vyvodiť, že je zakázané dodatočne stanoviť podmienky trestnej zodpovednosti a aplikovať ich následne, dodatočne a spätné na prípady z predchádzajúceho obdobia.³³

Ad c) Zásada „*ne bis in idem*“

So zásadami zákazu retroaktivity v neprospech páchatel'a a zákazu analógie v neprospech páchatel'a je spätá aj zásada „*ne bis in idem*“, teda zásada zákazu dvojnásobného pričítania (hodnotenia). V tejto zásade je stelesnená požiadavka, aby tá istá skutočnosť nebola páchatel'ovi na prospech, resp. neprospech pripočítaná dvakrát, teda raz ako znak skutkovej podstaty trestného činu a raz ako poľahčujúca, prípadne priťažujúca okolnosť. Predmetná zásada vyplýva z ustanovenia § 38 ods. 1 Tr. zák. a je považovaná za hmotnoprávny ekvivalent procesnoprávnej zásady „*ne bis in idem*“ (nie dvakrát v tej istej veci) zakotvenej v ustanoveniach § 2 ods. 8 a § 9 ods. 1 písm. e) Tr. por..³⁴

V ustanovení § 38 ods. 1 Tr. zák. je vlastne upravená konkurencia okolností, ktoré môžu byť súčasne zákonnými znakmi základnej skutkovej podstaty, kvalifikovanej skutkovej pod-

²⁹ Ustanovenie § 13 a § 14 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

³⁰ NOVOTNÝ, O. - VANDUCHOVÁ, M. a kol.: Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007. 556 s. ISBN 978-80-7357-258-7. s. 51.

³¹ Porovnaj NOVOTNÝ, O. - DOLENSKÝ, A. - JELÍNEK, J. - VANDUCHOVÁ, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část. 3. přepracované vydání. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8. s. 19.

³² Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 333/2002.

³³ K tomu pozri aj JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, a.s.- Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005. ISBN 80-7201-533-8. s. 25- 28.

³⁴ K tomu bližšie pozri OLEJ, J. - ROMŽA S. - ČOPKO, P. - PUCHALLA, M.: Trestné právo procesné. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012. 500 s. ISBN 978-80-7097-965-5. s. 24.

staty, ale tiež okolnosťami poľahčujúcimi, priťažujúcimi alebo okolnosťami odôvodňujúcimi použitie nižšej alebo vyššej trestnej sadzby. V prípade takejto konkurencie je ustanovená zásada, podľa ktorej prednosť má použitie určitej okolnosti len ako kvalifikačného znaku základnej skutkovej podstaty pred jej iným použitím. Určitú okolnosť možno použiť ako prísnejší kvalifikačný znak len vtedy, ak takáto okolnosť nie je obsiahnutá v základnej skutkovej podstate.³⁵

Samostatnou (osobitnou) formou zásady „*ne bis in idem*“, pôsobiaceou v oblasti viny, je zásada nezlučiteľnosti určitých druhov trestných činov, resp. ich právnych kvalifikácií, ktorá sa v trestnoprávnej teórii prejavuje v inštitúte zdanlivého súbehu. Pod inštitút zdanlivého súbehu možno subsumovať tzv. pokračovací, hromadný a trvajúci trestný čin, ktorých legálne definície sú obsiahnuté v ustanovení § 122 ods. 10, ods. 11 a ods.12 Tr. zák..

Materiálne chápanie trestného činu, na ktorom spočíval slovenský Trestný zákon č. 140/1961 Zb., najvýstižnejšie charakterizovala zásada žiadneho trestného činu bez zákona a jeho (odstupňovanej) spoločenskej nebezpečnosti; na to, aby bolo podľa Trestného zákona č. 140/1961 Zb. určité konanie trestným činom totiž nepostačovalo, aby napĺňalo len formálne znaky skutkovej podstaty trestného činu, alebo aby bolo len nebezpečným pre spoločnosť, ale bolo nevyhnutné kumulatívne naplnenie oboch uvedených predpokladov. Uvedené požiadavky vyplývali z ustanovenia § 3 Tr. zák. a platili aj pre posudzovanie trestnosti, pre recidívu, ako aj pre okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby (tzv. obzvlášť priťažujúce okolnosti).³⁶

Súčasná definícia trestného činu vychádza v zásade z formálneho chápania trestného činu, kedy na posudzovanie skutku ako trestného činu postačuje naplnenie formálnych znakov uvedených v Trestnom zákone. Výnimkou z formálneho chápania trestného činu je už vyššie uvedené ustanovenie § 10 ods. 2 a ustanovenie § 95 ods. 2 Tr. zák.. Posudzovanie materiálneho korektívu v podobe vyššej ako nepatrnej či malej závažnosti sa týka výlučne kategórie prečinov, zločiny sú striktné kategóriou formálnou (samozrejme aj obzvlášť závažné zločiny). Pri posudzovaní závažnosti prečinu je významné hodnotiť predovšetkým subjektívnu a objektívnu stránku, keďže objekt je daný priamo zákonom, tento osobitne hodnotiť netreba a taktiež subjekt je spájaný so zásadou rovnakého zaobchádzania, takže tento taktiež, až na výnimky, osobitne hodnotiť netreba. Subjektívna a objektívna stránka sú tak rôzne a premenlivé kritériá, že pomocou nich možno v konkrétnom prípade dostatočne rozlíšiť stupeň závažnosti spáchaného prečinu, resp. činu vykazujúceho znaky prečinu.³⁷

Pojem spoločenskej nebezpečnosti sa však úplne nevytratil. Spoločenská nebezpečnosť trestného činu je daná tým, že toto protiprávne konanie (alebo opomenutie) je označené ako najvyššia forma protiprávneho konania, a teda je trestným činom. Práve preto zákon pri prečinoch pripustil možnosť, že aj pri naplnení znakov skutkovej podstaty, ak bude závažnosť činu nepatrná, u mladistvého malá, nepôjde o trestný čin. Takýto prístup je potrebný pre priamu nadväznosť na Trestný poriadok, ktorý tým, že zaviedol určité odklony v trestnom konaní, môže zabezpečiť taký postup, aby sa pred súdy nedostávali páchatelia, ktorých konanie by mohlo byť charakterizované z hľadiska trestných činov ako bagatelné.³⁸

³⁵ SAMAŠ, O. - STIFFEL, H. - TOMAN, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-078-1. s. 96.

³⁶ MADLIAK, J. – MIHALOV, J. – ŠTEFANKOVÁ, S.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 456 s. ISBN 978-80-7097-825-2. s. 43.

³⁷ SAMAŠ, O. - STIFFEL, H. - TOMAN, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-078-1. s. 32.

³⁸ Pozri BURDA, E. - ČENTÉŠ, J. - KOLESÁR, J. - ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0. s. 34.

IV. ZÁKLADNÉ ZÁSADY TRESTANIA

Pokiaľ ide o základné zásady trestania, slovenské trestné právo hmotné vychádza predovšetkým z týchto hlavných zásad: a) zásada „*nulla poena sine lege*“, b) zásada humanity trestania (zákaz krutého a neľudského trestania), c) zásada primeranosti (úmernosti) uloženého trestu vo vzťahu k spáchanému trestnému činu, d) zásada individualizácie trestu, e) zásada nezlučiteľnosti určitých druhov trestov u toho istého páchatel'a, f) zásada personality trestov.

Ad a) Zásada „*nulla poena sine lege*“

Zásada „*nulla poena sine lege*“ bezprostredne súvisí so zásadou „*nullum crimen sine lege*“. K jej výslovnému zakotveniu v slovenskom právnom poriadku dochádza prostredníctvom čl. 49 Ústavy Slovenskej republiky, na ktorý nadväzuje ustanovenie § 30 ods. 2 Tr. zák., v zmysle ktorého páchatel'ovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej výmere, ako je to ustanovené v Trestnom zákone.

Článok 49 Ústavy Slovenskej republiky je ústavným princípom hmotnoprávneho charakteru, ktorý ustanovuje, že iba zákon, teda zákonodarca môže definovať trestné činy a tresty za ich spáchanie, a ktorý zároveň vylučuje extenzívny výklad trestného zákona alebo použitie analógie v neprospech obvineného. Z tohto princípu vyplýva subjektívne právo osoby, aby mohla byť trestne postihnutá spôsobom ustanoveným zákonodarcom len za konanie, ktoré ustanoví ako trestný čin iba zákonodarca, a to len uložením trestu, ktorý takisto vymedzí zákonodarca.³⁹ Sekundárnym dôsledkom porušenia čl. 49 Ústavy Slovenskej republiky v trestnom konaní pri rozhodovaní o treste je porušenie garancií poskytovaných čl. 17 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky týkajúcich sa pozbavenia osobnej slobody v podobe uloženého trestu odňatia slobody.⁴⁰

Táto zásada pritom samozrejme nepredstavuje požiadavku, aby zákonodarca ustanovil absolútne určité tresty (teda presne druh a výmeru trestu), keďže takéto tresty by v konečnom dôsledku súdu znemožnili náležitú individualizáciu trestu, ale aby vymedzil hranice, v medziach ktorých súd rozhodne o uložení ustanoveného druhu trestu a o výmere tohto trestu za konkrétny trestný čin (tzv. relatívne určité tresty). Porušením tejto zásady by bolo, ak by zákonodarca ustanovil tresty absolútne neurčité (napr. „bude potrestaný primerane“). Ako už bolo vyššie uvedené, slovenský Trestný zákon absolútne neurčité tresty neobsahuje, pretože by okrem tejto zásady porušil aj ďalšiu zásadu, na ktorej je vybudovaný, a to zásadu „*nullum crimen sine lege certa*“.⁴¹

Ad b) Zásada humanity trestania

Táto zásada síce nie je priamo vyjadrená v Trestnom zákone, avšak je zakotvená v čl. 16 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj v čl. 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, v zmysle ktorých nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Ide najmä o telesné tresty, no táto zásada má obmedzujúci vplyv aj na ostatné druhy trestov a zabezpečujúcich (ochranných) opatrení, ktoré síce samé osebe nemožno považovať za neľudské alebo ponižujúce, ktoré sa však nesmú ukladať alebo vykonávať spôsobom, ktorým by sa stali neľudskými alebo ponižujúcimi, pričom ako neľudské zaobchádzanie bolo v judikatúre EŠLP kvalifikované napr. neposkytnutie nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti⁴²

³⁹ pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 61/01 z 11. júna 2001.

⁴⁰ pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 384/2010 z 24. júna 2010.

⁴¹ IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-099-4. s. 28.

⁴² pozri napr. rozhodnutie EŠLP vo veci Hurtado v. Švajčiarsko z 28. januára 1994, A č.280-A.

(vrátane psychiatrickej⁴³), nevytvorenie podmienok na výkon trestu ťažko hendikepovaným osobám⁴⁴ a osobám vo vysokom veku a za istých okolností aj totálna izolácia odsúdeného⁴⁵.

K trestom porušujúcim zásadu humanity sa nikdy nie je prípustné uchýliť, a to hoci by ich odstrašujúci účinok mal byť akýkoľvek. Totiž trest nestráca charakter neľudského trestu, prípadne ponižujúceho trestu iba na základe skutočnosti, že ho v súvislosti s regulovaním zločinnosti možno pokladať za efektívny zastrášujúci prostriedok alebo, že v skutočnosti takým prostriedkom aj je.⁴⁶

Na tomto mieste je pritom ale zároveň potrebné upozorniť, že vo väčšine prípadov súdom nariadeného potrestania môže potrestaný prežívať pocity poníženia, prípadne duševné či fyzické nepohodlie, ktoré subjektívne môže vnímať ako „strádanie“ či „utrpenie“, avšak aby došlo k porušeniu tejto zásady, musí ísť o zaobchádzanie alebo trest spôsobujúci psychické alebo fyzické utrpenie dosahujúce určitý stupeň (závažnosť), aby ho bolo možné kvalifikovať ako mučenie alebo neľudské zaobchádzanie či trest. Podobne aj v prípade ponižujúceho trestu musí pokorenie alebo poníženie dosiahnuť určitý stupeň a charakter, ktorý je odlišný od prvku poníženia obsiahnutého v treste vo všeobecnosti.⁴⁷

Ad c) Zásada primeranosti trestu k trestnému činu

V zmysle tejto zásady (resp. požiadavky) má byť trest úmerný škode, ktorú páchatel' trestným činom spôsobil, teda nemá páchatel'ovi spôsobiť zbytočné útrapy, z čoho vyplýva i zákaz akéhokoľvek exemplárneho trestania, pričom napriek skutočnosti, že táto zásada je už od dôb osvietenstva nosným pilierom demokratického trestného práva, nie je priamo zakotvená ani v Trestnom zákone, ani v Ústavy Slovenskej republiky a ani v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ale len v čl. 49 ods. 3 Charty základných práv Európskej únie. Aj keď však Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd túto požiadavku priamo nezakotvuje, judikatúra ESĽP uplatňuje princíp proporcionality vyjadrujúci požiadavku zachovania spravodlivej rovnováhy medzi všeobecnými záujmami spoločnosti a garanciami základných práv jednotlivcov, resp. požiadavku proporcionality medzi zásahom do práva a sledovaným cieľom, pričom nevyhnutnosť rešpektovania tohto princípu zdôrazňuje aj pri zásahoch do práv chránených Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd majúcich podobu trestných sankcií.⁴⁸

Obdobne sa aj v podmienkach Slovenskej republiky Ústavný súd Slovenskej republiky vyjadril v tom zmysle, že zásah do základných práv páchatel'a trestného činu spôsobený uloženým trestom môže byť ústavne konformný len v prípade, ak okrem zákonného základu a legitímneho cieľa, rešpektuje aj zásadu proporcionality vyžadujúcu rešpektovanie primeranosti medzi povahou, okolnosťami či následkami spáchaného trestného činu a prísnosťou trestu vzhľadom na jeho účel, pričom i keď Ústava Slovenskej republiky výslovne neobsahuje požiadavku, aby bol trest primeraný trestnému činu, za ktorý je tento trest ukladaný, je – vzhľadom na čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ako i vzhľadom na čl. 13 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky – nepochybné, že zákonná úprava trestania musí byť v súlade s (i Ústavným súdom Slovenskej republiky stabilne presadzovanou) požiadavkou materiálneho právneho štátu, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je i prípustnosť zásahov do základných práv a slobôd len spôsobom a v miere, ktoré obstoja v teste proporcionality. V tejto súvislosti Ústavný súd Slovenskej republiky zároveň konkretizoval, že k rešpektovaniu požiadavky primeranosti trestu k spáchanému trestnému činu musí dochádzať v dvoch rovinách: individuálnej (v rámci

⁴³ pozri napr. rozhodnutie ESĽP vo veci Keenan v. Spojené kráľovstvo z 3. apríla 2001.

⁴⁴ pozri rozhodnutie ESĽP vo veci Price v. Spojené kráľovstvo z 10. júla 2001.

⁴⁵ pozri napr. rozhodnutie ESĽP vo veci Ensslinová, Baader a Raspe v. Nemecko z 8. júla 1978 a pod.

⁴⁶ pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 6/09 z 2. novembra 2011.

⁴⁷ pozri napr. rozhodnutie ESĽP vo veci Tyrer v. Spojené kráľovstvo z 25. apríla 1978.

⁴⁸ pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012.

rozhodovacej činnosti súdu pri ukladaní konkrétneho trestu páchateľovi za spáchanie konkrétneho trestného činu) a všeobecnej (v rámci normotvornej činnosti zákonodarcu pri stanovovaní všeobecných podmienok ukladania a výkonu trestov), pričom nevyhnutným predpokladom rešpektovania požiadavky primeranosti trestu súdom v individuálnej rovine je rešpektovanie tejto požiadavky zákonodarcom v rovine všeobecnej, keďže v zmysle zásady „*nulla poena sine lege*“ je súd pri rozhodovaní o treste viazaný zákonom.⁴⁹

Ad d) Zásada individualizácie trestu

V súvislosti s požiadavkou primeranosti trestu zohráva významnú úlohu sudcovská individualizácia trestu, ktorá fakticky umožňuje naplnenie požiadavky primeranosti trestu v konkrétnych prípadoch, a teda individualizácia trestu je prostriedkom dosiahnutia primeranosti trestu v konkrétnom prípade. Požiadavka primeranosti trestu a jeho individualizácie núti súd prihliadať na okolnosti konkrétneho prípadu, na jeho zvláštnosti, a teda bráni mechanickému postupu súdu pri rozhodovaní o treste.⁵⁰

Zásada individualizácie trestu je zakotvená v ustanoveniach § 34 ods. 4 a 5 Tr. zák., v zmysle ktorých súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery je povinný prihliadať najmä na spôsoby spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, pritŕažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchateľa, jeho pomery a možnosti jeho nápravy, pričom okrem uvedených skutočností je pri niektorých páchateľoch povinný navyše prihliadnuť i na ďalšie skutočnosti, a to a) pri spolupáchateľoch aj na to, akou mierou konanie každého z nich prispelo k spáchaniu trestného činu, b) pri účastníkoch aj na význam a povahu ich účasti na spáchanom trestnom čine, c) a pri páchateľoch prípravy na zločin a páchateľoch pokusu trestného činu aj na to, do akej miery sa konanie páchateľa priblížilo k dokonaniu trestného činu, ako aj na okolnosti a na dôvody, pre ktoré k dokonaniu trestného činu nedošlo.

Súd je teda povinný prihliadnuť na tieto konkrétne skutočnosti pri výbere druhu trestu a pri určovaní jeho konkrétnej výmery v rámci trestnej sadzby (v rámci hodnotenia konkrétnej osoby páchateľa je pritom potrebné vziať do úvahy nielen jeho negatívny, ale aj pozitívny význam, pričom je potrebné zohľadniť aj možnosti nápravy páchateľa z hľadiska budúceho vývoja správania). Pomery páchateľa sú také okolnosti týkajúce sa páchateľa, ktoré priamo nesúvisia so spáchaním trestného činu, môžu však úvahy o treste ovplyvniť. V podstate ide o osobné a rodinné pomery, ktoré existujú v čase rozhodovania o trestnom čine⁵¹. Z hľadiska posúdenia nápravy páchateľa má veľký význam celkový spôsob života a správanie páchateľa pred spáchaním trestného činu a jeho postoj k spáchanému trestnému činu.⁵² V každom konkrétnom prípade je potrebné zvoliť taký druh trestu a určiť trest v rámci trestnej sadzby tak, aby zodpovedal individuálnym zvláštnostiam spáchaného činu. O vymeriavaní trestu v rámci zákonnej trestnej sadzby pritom nerozhodujú zákonné znaky trestného činu, keďže tie sú vlastné každému trestnému činu, ale výhradne jeho individuálne zvláštnosti. Preto je potrebné ukladať tresty na hornej hranici trestnej sadzby len za najzávažnejšie trestné činy toho – ktorého druhu. Rozhodnutie o uloženom druhu trestu a o jeho výmere musí byť zároveň v rozhodnutí o jeho uložení aj náležite odôvodnené, aby samotné rozhodnutie súdu o treste a jeho výmere bolo preskúmateľné. Tým sa vlastne zabezpečuje, že toto rozhodnutie nebude ľubovoľné a nekontrolovateľné.⁵³

⁴⁹ pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012.

⁵⁰ pozri rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012.

⁵¹ R II/1965.

⁵² R 23/1967.

⁵³ Bližšie MADLIAK, J. – MIHAL'OV, J. – ŠTEFANKOVÁ, S.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 456 s. ISBN 978-80-7097-825-2, s. 387 a nasl.

Ad e) Zásady nezlučiteľnosti určitých druhov trestov u toho istého páchatel'a

Táto zásada zakotvuje nemožnosť uloženia niektorých trestov popri sebe tomu istému páchatel'ovi, a to z dôvodu, že tieto tresty buď majú tú istú vecnú povahu, alebo ich súčasným uložením by vždy u jedného z nich došlo k jeho nevykonateľnosti⁵⁴, pričom zákonodarca túto zásadu výslovne vyjadril v ustanoveniach § 34 ods. 7 a § 62 ods. 5 Tr. zák., v zmysle ktorých je vylúčené kumulatívne uloženie trestu odňatia slobody a trestu domáceho väzenia, trestu odňatia slobody a trestu povinnej práce, trestu prepadnutia majetku a peňažného trestu, trestu prepadnutia majetku a trestu prepadnutia veci, trestu zákazu pobytu a trestu vyhostenia, ako aj trestu zákazu pobytu a trestu povinnej práce, ak sa povinné práce majú vykonať v mieste, na ktorom je odsúdenému pobyt zakázaný.

Ad f) Zásada personality trestov

Najcharakteristickejším, základným a nevyhnutným znakom trestu je, že sa ním pôsobí konkrétnej osobe určitá ujma. Táto ujma obsiahnutá v treste by pritom podľa možnosti mala postihovať výlučne páchatel'a trestného činu⁵⁵, čo je priamo vyjadrené aj v ustanovení § 34 ods. 3 Tr. zák., podľa ktorého má trest postihovať iba páchatel'a, tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby. Zásada personality trestov je tak prejavom zásady individuálnej zodpovednosti za spáchané trestné činy v rovine trestania. Keďže sa však v praxi samozrejme nedá úplne vylúčiť, že trest nepriamo negatívne zasiahne aj osoby odlišné od páchatel'a, hoci ujma je smerovaná na páchatel'a trestného činu (napr. morálna, citová a majetková ujma postihujúca členov rodiny alebo domácnosti odsúdeného, pretrhnutie rodinných, citových a sociálnych väzieb, zníženie príjmov rodiny páchatel'a a pod.) snaží sa súčasná trestnoprávna úprava tieto nežiaduce účinky aspoň čiastočne zmierniť.⁵⁶

V. ZÁVER

Záverom možno vychádzajúc z vyššie uvedeného jednoznačne konštatovať, že základné zásady slovenského trestného práva hmotného - a to ako základné zásady trestnej zodpovednosti, tak i základné zásady trestania - majú v slovenskom trestnom práve hmotnom absolútne nezastupiteľné a nespochybniteľné miesto, pričom v zhode s východiskami teórie trestného práva hmotného majú základné zásady slovenského trestného práva hmotného poznávací, normotvorný, aplikačný, ako i interpretačný význam, pričom vo svojej judikatúre základným zásadám trestného práva hmotného veľký význam prikladá aj Ústavný súd Slovenskej republiky, ako aj Európsky súd pre ľudské práva.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Trestné právo hmotné, zásady práva, aplikácia práva, interpretácia práva, normotvorba

KEY WORDS

Substantial criminal law, legal principles, application of law, interpretation of law, legislation

⁵⁴ KOLESÁR, J.: Sankcie v trestnom práve. Prievidza: Citicom, 2010. s. 138; BURDA, E. - ČENTĚŠ, J. - KOLESÁR, J. - ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0. s. 288.

⁵⁵ SOLNAŘ, V.: Tresty a ochranná opatření. Praha: ACADEMIA Praha, 1979. s. 13.

⁵⁶ napr. povinnosť súdu zohľadňovať pri ukladaní trestu pomery (vrátane rodinných) páchatel'a; tiež zakotvenie možnosti povolenia odloženia výkonu peňažného trestu alebo jeho vykonanie po splátkach (§ 56 ods. 3 TZ, § 430 TZ), resp. možnosť upustenia od výkonu peňažného trestu alebo jeho zvýšku (§ 432 Tr. por.) a i.

BIBLIOGRAFIA

1. BURDA, E. - ČENTÉŠ, J. - KOLESÁR, J. - ZÁHORA, J. a kol.: Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2010. 1130 s. ISBN 978-80-7400-324-0
2. Código Penal, Ley organica 10/1995, DE 23 DE noviembre
3. ČIČ, M. a kol.: Československé trestné právo. 1. diel. Bratislava: OBZOR, 1983
4. GARDIOLA LAGO, M., Jesús: Responsabilidad penal de las personas jurídicas alcance del art. 129 de Código Penal. Valencia, 2004 alebo Adan Nieto, M.: Responsabilidad penal de las personas jurídicas, Editor: Iustel. Portal Derecho, s.a, 2008
5. IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-099-4
6. IVOR, J. a kol.: Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie, Bratislava: Iura Edition, 2010. ISBN 978-80-8078-309-9
7. JELÍNEK, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. Praha: Linde Praha, a.s.- Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005. ISBN 80-7201-533-8
8. JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde Praha, 2007
9. KOLESÁR, J.: Sankcie v trestnom práve. Prievidza: Citicom, 2010
10. KRATOCHVÍL, V. a kol.: Trestní právo hmotné - část obecná a zvláštní (úvod do studia). Brno: MU, 1991
11. MADLIAK, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Košice: UPJŠ v Košiciach, 2006. ISBN 80-7097-644-6
12. MADLIAK, J. – MIHALOV, J. – ŠTEFANKOVÁ, S.: Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2010. 456 s. ISBN 978-80-7097-825-2
13. NOVOTNÝ, O. – DOLENSKÝ, A. – JELÍNEK, J. – VANDUCHOVÁ, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část. Praha: CODEX, 1992
14. NOVOTNÝ, O. - DOLENSKÝ, A. - JELÍNEK, J. - VANDUCHOVÁ, M.: Trestní právo hmotné I. Obecná část. 3. přepracované vydání. Praha: Codex, 1997. ISBN 80-85963-24-8
15. NOVOTNÝ, O. - VANDUCHOVÁ, M. a kol.: Trestní právo hmotné- I. Obecná část. Praha: ASPI, a.s., 2007. 556 s. ISBN 978-80-7357-258-7
16. OLEJ, J. – ROMŽA S. - ČOPKO, P. - PUCHALLA, M.: Trestné právo procesné. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2012. 500 s. ISBN 978-80-7097-965-5
17. POTASCH, P. et al.: Správne delikty a správne trestanie v stredo európskom právnom priestore – súčasnosť a vízie. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2010. ISBN 978-80-89447-35-0
18. POTASCH, P.: Komparatívne perspektívy verejnoprávnych deliktov. Žilina/Bratislava: Eurokódex/Paneurópska vysoká škola, 2011. ISBN 978-80-89447-53-4204
19. PRÁŠKOVÁ, H.: Správní trestání právnických osob v Německu. IN: Trestněprávní revue, 2007, č.9
20. SAMAŠ, O. - STIFFEL, H. - TOMAN, P.: Trestný zákon. Stručný komentár. Bratislava: IURA EDITION, 2006. ISBN 80-8078-078-1
21. SOLNAŘ, V.: Tresty a ochranná opatření. Praha: ACADEMIA Praha, 1979
22. ZEDER, F.: Die Strafbarkeit von Juristischen Personen in Europa: Ein Überblick. In: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89447-15-2

POUŽITÉ PRÁVNE PREDPISY A JUDIKATÚRA

1. Vyhláška Ministerstva zahraničných vecí č. 120/1976 Zb.
2. Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd ako ústavný zákon federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej republiky
3. Oznámenie Federálneho Ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb.
4. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov
5. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí č. 333/2002
6. Zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
8. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
9. rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSSR publikované pod č. R II/1965.
10. rozhodnutie Najvyššieho súdu ČSSR publikované pod č. R 23/1967
11. rozhodnutie ESLP vo veci Tyrer v. Spojené kráľovstvo z 25. apríla 1978
12. rozhodnutie ESLP vo veci Ensslinová, Baader a Raspe v. Nemecko z 8. júla 1978
13. rozhodnutie ESLP vo veci Hurtado v. Švajčiarsko z 28. januára 1994, A č.280-A
14. rozhodnutie ESLP vo veci Keenan v. Spojené kráľovstvo z 3. apríla 2001
15. rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 61/01 z 11. júna 2001
16. rozhodnutie ESLP vo veci Price v. Spojené kráľovstvo z 10. júla 2001
17. rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 384/2010 z 24. júna 2010
18. rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 6/09 z 2. novembra 2011
19. rozhodnutie Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 106/2011 z 28. novembra 2012

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTOROV**JUDr. Simona Ferencíková, PhD.**

Odborný asistent na Katedre trestného práva

UPJŠ v Košiciach Právnická fakulta, Šrobárova 2, 041 80 Košice

Telefón: +421552344146

E-mail: simona.stefankova@upjs.sk

JUDr. Ján Mihaľov, PhD.

Odborný asistent na Katedre trestného práva

UPJŠ v Košiciach Právnická fakulta, Šrobárova 2, 041 80 Košice

Telefón: +421552344146

E-mail: jan.mihalov@upjs.sk

JUDr. Mária Voľanská

Asistent na Katedre trestného práva

UPJŠ v Košiciach Právnická fakulta, Šrobárova 2, 041 80 Košice

Telefón: +421552344147

E-mail: maria.volanska@upjs.sk